

Vietnamská imigrantská ekonomika v České republice

Ondřej Hofírek

Abstrakt:

Text mapuje vývoj podnikatelských ekonomických aktivit vietnamských migrantů od počátku devadesátých let minulého století, kdy vnikly a zaměřuje se na postupnou diferenciaci tohoto segmentu trhu práce v průběhu času v horizontální i vertikální rovině.

***

Vietnamští imigranti se během posledních téměř dvaceti let stali nedílnou součástí novodobé kapitalistické ekonomiky v České republice. S kolegou Michalem Nekorjakem se od roku 2006 v rámci Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti¹ (FSS MU Brno) věnujeme studiu jejich ekonomických aktivit. Vzhledem k tomu, že většina zde žijících Vietnamců realizuje svou výdělečnou činnost na základě živnostenských listů v podnikatelských pozicích, zaměřujeme svoji pozornost především na tuto část vietnamské imigrantské skupiny. V rámci našich projektů jsme již realizovali téměř 90 rozhovorů na toto téma s vietnamskými podnikateli, jejich zaměstnanci a dalšími aktéry² s využitím kvalitativního metodologického přístupu a induktivní metody. Tento přístup nepřináší výsledky, které by byly reprezentativní pro celou populaci, ale jeho úkolem je reprezentovat všechny dimenze zkoumaného problému. V podmínkách České republiky, kdy dosud neznáme podrobně parametry zkoumané populace migrantů a tudíž nelze využít plošného výběrového šetření za pomoci dotazníků, se tato metoda ukázala jako nejvhodnější.

K popisu ekonomických aktivit imigrantů používají sociální vědci mnoho termínů a jejich pojmový aparát není sjednocen. V našem výzkumu vycházíme z teorií Ivana Lighta (2005), který ve svých publikacích píše o *etnických ekonomikách* imigrantů v USA. Jelikož je však problematika určování a označování etnicity poměrně komplikovaná (a u Vietnamců obzvláště³), používáme při popisu ekonomických aktivit vietnamských imigrantů v České repub-

¹ Odkaz na institut: ivris.fss.muni.cz

² Další rozhovory jsme vedli se zaměstnanci živnostenského úřadu, pracovníky celní správy, České obchodní inspekce, Finančního úřadu, Úřadu práce a Cizinecké policie.

³ Například Pieterse (2003) chápe používání přívlastku „etnický“ při popisování imigrantských ekonomických aktivit jako zavádějící. Pojem „etnický“ podle něj označuje odlišnost a kulturní distanci od majority, ale hranice

lice pojem *vietnamská imigrantská ekonomika*. Hlavním důvodem užívání tohoto pojmu je fakt, že chceme zdůraznit vznik této ekonomiky v kontextu migrace. Odkazujeme tak ke společně sdílené zkušenosti příchodu migrantů do relativně cizího prostředí a získávání obživy z relativně omezených zdrojů a za obtížnějších podmínek ve srovnání s majoritní populací. Pojem ekonomika chápeme v širším smyslu, zohledňujeme i existenci škály různých činností, které se neomezují pouze na podnikání, ale zahrnují například zaměstnanecké vztahy, finanční půjčky, překladatelské a zprostředkovatelské služby apod.

Pojmem *vietnamská imigrantská ekonomika* v našem výzkumu označujeme soubor institucí a praktik, které jsou primárně zaměřeny na ekonomickou reprodukci a byly původně vytvořeny i jsou primárně organizovány vietnamskými imigranty – především podnikateli. Zároveň však nepředpokládáme, že je vietnamská imigrantská ekonomika národnostně (etnicky) homogenním prostředím. Na jejím chodu se podílí i občané jiných států (Česko⁴, Ukrajina, Čína) a stejně tak je i nemožné ji lokalizovat pouze na území České republiky, protože její transakce probíhají transnacionálně.

Základy pro současnou podobu vietnamské imigrantské ekonomiky byly položeny na začátku devadesátých let minulého století, kdy byly českou stranou vypovězeny mezistátní dohody, na jejichž základě Vietnamci v bývalém Československu pracovali převážně v dělnických pozicích v průmyslových závodech. Ti z nich, kteří se rozhodli zůstat zde, se velmi rychle adaptovali na nově se utvářející ekonomické podmínky rozvíjejícího se kapitalismu a začali se orientovat na mezeru v nabídce zboží na českém trhu, kterou zaplnili prodejem levného textilu, obuvi a drobné elektroniky z mobilních prodejních prostor – stánků na tržištích. K těmto „pionýrům kapitalismu“ se později přidali další imigranti (často rodinní příslušníci) a společně vytvořili základy vietnamské imigrantské ekonomiky, jak ji známe dnes.

Vietnamská imigrantská ekonomika se v České republice zhruba od druhé poloviny devadesátých let minulého století se zvyšujícím se počtem vietnamských imigrantů začala diferencovat. Prodej levného oděvního zboží, obuvi a elektroniky jako ústřední ekonomická aktivita imigrantské skupiny zůstal (částečně proběhl přesun prodeje do kamenných provozoven), ale přibýly i další typy podnikání – prodej rychlého občerstvení, překladatelské a zprostředkovatelské služby, prodej specifických potravin, prodej letenek, vydávání vietnamských tištěných médií apod. Tyto aktivity lze analyticky dělit podle orientace na cílové skupiny zákazníků – na majoritní populaci nebo na vlastní skupinu imigrantů.

Segment vietnamské imigrantské ekonomiky, který byl zaměřen na prodej levného oděvního zboží, obuvi a elektroniky, však časem narazil na limity svého rozvoje. Podnikatelé, kteří se

---

mezi skupinami a jejich aktivitami jsou vždy nejasné a vzájemně propustné. Používání přívlastku „etnický“ je v případě Vietnamců poněkud problematické z toho důvodu, že ve Vietnamu lze identifikovat až 60 etnických skupin. Přestože podle dostupných informací (např. Pechová 2007) žijí v zahraničí téměř výlučně etničtí Vietnamci a Vietnamky, nebyla etnická identita dosud předmětem žádného výzkumu v ČR.

⁴ Část pracovních míst je nabízena i českým občanům (typicky na pozicích prodavaček v kamenných obchodech). V těchto případech jde především o pronájem kulturního kapitálu majority – znalost českého jazyka a kulturní specifika prodeje.

orientovali na tento typ ekonomické aktivity, začali na počátku nového tisíciletí pociťovat silné konkurenční tlaky. Ty se objevily jednak ze strany krajanů, jejichž počet se v průběhu 90. let více než zdvojnásobil a velká část nově příchozích se na základě využití strategie nápodoby začala věnovat právě obchodování s tímto sortimentem zboží. Další konkurenční tlak vzešel ze strany obchodních řetězců, které začaly nabízet cenově a kvalitativně obdobné zboží jako vietnamští prodejci. Nárůst konkurence v tomto odvětví se také spojil s proměnou poptávky majoritní populace, kdy v souvislosti se zlepšením ekonomické situace se větší část lidí začala více orientovat na kvalitu zboží a nízká cena již nebyla nejdůležitějším kritériem výběru. Další „rána“ na vietnamské podnikatele dopadla se vstupem ČR do Evropské unie, zrušením bezcelních zón a změnou dříve (pro prodejce) výhodného kurzu koruny vůči Euru. Společně tyto okolnosti způsobily úpadek příhraničních tržnic, které byly častým cílem německých a rakouských turistů, jež dříve tvořili významnou část zákazníků vietnamských obchodníků. Vietnamci se tak z pohraničních oblastí začali stěhovat do vnitrozemí, kde začali hledat nové příležitosti pro svoji obživu. Tato proměna struktury podnikatelských příležitostí byla pro mnohé vietnamské podnikatele silným impulsem pro úvahy o změně podnikatelského záměru. Část z nich tedy časem své podnikání přeorientovala, například na provozování restauračních zařízení či prodej potravin v prodejnách s delší otevírací dobou („večerky“). Někteří Vietnamci dokonce své podnikání ukončili a nechali se zaměstnat přes agentury práce v nově vzniklých průmyslových zónách, kam do ČR přišly za nízkými náklady na pracovní sílu nadnárodní společnosti.

Diferenciace vietnamské imigrantské ekonomiky však neprobíhala pouze v rovině horizontální jako diferenciace typů podnikatelských aktivit, ale také v rovině vertikální, jako diferenciace sociální struktury vietnamských podnikatelů. V průběhu devadesátých let se v České republice postupně vykristalizovala skupina podnikatelů, kteří jsou vlastníky velkých firem či řetězců (např. Sportisimo – síť obchodů se sportovním oblečením, Panda – síť provozoven rychlého občerstvení, obchodní centrum SAPA v Praze Libuši apod.). Tito obchodníci, kteří se stali vietnamskou podnikatelskou elitou, přišli do země již v osmdesátých letech, v době existence vzájemných mezivládních dohod. Jejich kulturní kapitál, který zde v té době získali, zahrnoval především znalost českého jazyka a místního prostředí, což byly základní předpoklady pro pozdější rozvoj podnikatelských aktivit. Spolu s kapitálem kulturním jim při startu podnikání pomohl také kapitál sociální vytvořený skrze bohaté osobní kontakty, které zde během předchozích studií či zaměstnání získali. Velká část těchto dnes vysoce postavených podnikatelů začínala u stánkového prodeje textilního zboží a drobné elektroniky, ale časem se díky své kompetitivní výhodě v podobě zmíněného kulturního a sociálního kapitálu, ale také zásluhou svého intenzivního pracovního nasazení vypracovala do dnešních prestižních a vlivných pozic.

Střední třídu vietnamských podnikatelů často tvoří lidé, kteří měli stejné výchozí podmínky, jako zmíněná podnikatelská elita, avšak z určitých důvodů se jim nepodařilo uspět tak výrazným způsobem, jako předchozí skupině. S nejvyšší vrstvou podnikatelů je většinou spojuje historická zkušenost migrace ještě za dob socialistického Československa a také stejný typ v té době získaného kulturního kapitálu. O důvodech jejich relativního „neúspěchu“

(v porovnání s podnikatelskou elitou) lze pouze spekulovat, určitou roli v tom v jejich případě mohla sehrát i nepřítomnost specifické formy sociálního kapitálu – tito lidé zřejmě neměli tak výhodné kontakty a známosti, svůj vliv však měla jistě i kapitalistická hospodářská soutěž a konkurence. Nelze se však domnívat, že by tato skupina podnikatelů byla z finančního hlediska ve výrazně horší pozici než současné podnikatelská elita. Rozdíly mezi těmito dvěma skupinami jsou patrné především v míře vlivu na fungování vietnamské komunity v České republice.

Na spodní části stratifikačního žebříčku vietnamských podnikatelů dnes stojí většinou lidé, kteří do Česka přišli až v devadesátých letech, často s vidinou rychlého a snadného zbohatnutí, jenž ve Vietnamu šířili úspěšní podnikatelé, kteří jezdili z Čech na návštěvu svých příbuzných. Tito „noví“ podnikatelé již měli poměrně obtížnější startovní podmínky (k rozjetí podnikatelského záměru bylo například potřeba mnohem více finančních prostředků než na počátku devadesátých let), ale také postrádali specifický kulturní a sociální kapitál, který pomohl předchozím dvěma skupinám úspěšně se ekonomicky usadit v českém prostředí. Kromě těchto faktorů hrála v jejich případě svoji roli i již výše zmíněná postupně narůstající a zostřující konkurence ze strany krajanů, jejichž počet se v průběhu devadesátých let více než zdvojnásobil. Z těchto důvodů již pro tuto skupinu podnikatelů nebylo snadné na trhu práce v Česku uspět a část z nich postupně musela své podnikatelské aktivity opustit a své uplatnění začala hledat v zaměstnaneckých pozicích (u svých krajanů i u agentur práce). Velká část této skupiny podnikatelů v současnosti příliš neprosperuje a i v souvislosti s aktuální problematickou ekonomickou situací pro ně nastává období, kdy se rozhodují o své budoucnosti v České republice.

V současné době probíhající celosvětová ekonomická krize zasahuje především výše zmíněné agenturní zaměstnance, kteří jsou hromadně propouštěni z průmyslových provozů, nicméně její dopady pocítují i podnikatelé, kterým za poslední půlrok značně poklesly tržby. Vietnamci proto hledají nové možnosti, jak se uplatnit v rámci českého geografického prostoru, jelikož drtivá většina z nich v blízké době z mnoha důvodů neplánuje svůj návrat do Vietnamu. Část takto zasažených lidí má zřejmě šanci se uchytit v rámci existujících struktur vietnamské imigrantské ekonomiky, nicméně solidarita, která je předpokladem tohoto zapojení se v případě Vietnamců vztahuje primárně na rodinné sítě (viz také komentář M. Nekorjaka [zde](#)). Pro jedince, kteří přišli do ČR bez zapojení do podpůrných rodinných či přátelských vazeb je současná situace velmi palčivá. V jejich případě navíc existuje potenciální možnost zapojení části propuštěných dělníků či zkrachovalých podnikatelů do neregulérního segmentu ekonomiky, jelikož návrat do vlasti při jejich současné vysoké míře zadluženosti pro ně není alternativou.

Je otázkou, jak se celosvětová ekonomická krize bude dále vyvíjet a jakým způsobem se projeví v ČR. Je však zřejmé, že Vietnamci už mají v Česku vybudovány poměrně stabilní ekonomické struktury, které byly vytvořeny především podnikateli a které jsou schopny poskytnout pracovní příležitosti i určité části majoritní populace. Pracovní migrace cizinců do ČR tedy není pouze záležitostí obsazování zaměstnaneckých pozic, jak bývá často prezentována. V případě Vietnamců jde do značné míry o zapojování do ekonomických struktur vlastní imi-

granstke skupiny, vytvořených podnikatelskými aktivitami. Tato oblast je naším dlouhodobým výzkumným polem a nadále tedy budeme sledovat, jakým směrem ho současná ekonomická situace posune.

Mgr. Ondřej Hofírek (1980) je výzkumným pracovníkem Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Kontakt: hofirek@fss.muni.cz

Článek vznikl v rámci projektu "Kvalitními informacemi ke kvalitní integraci" Multikulturního centra Praha za podpory Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

Literatura:

Light, Ivan. 2005. „The Ethnic Economy.” Pp. 650-687 In Neil J. Smelser, Richard Swedberg (eds.) *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Pechová, Eva. 2007. *Migrace z Vietnamu do České Republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*. Praha: LaStrada

Pieterse, Jan Nederveen. 2003. „Social capital and migration: Beyond ethnic economies.“ *Ethnicities* [online] [cit. 25.4.2007]. Dostupné z: <http://etn.sagepub.com/cgi/content/abstract/3/1/29>

Waldinger, Rodger, Aldrich, Howard, Ward, Robin et al. 2006. *Ethnic Entrepreneurs. Immigrant Business in Industrial Societies*. London: Sage Publications.